

УДК 364-322:[316.3:172](477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-22-22>

Тетяна Мадрига

ORCID: 0000-0001-7761-9811

СОЦІАЛЬНА САМООРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ОСОБИСТИХ НАРАТИВАХ ВОЛОНТЕРІВ (НА МАТЕРІАЛАХ КНИГИ «ЄДНОСТІ СИЛА»)

У статті досліджується феномен соціальної самоорганізації українського суспільства в умовах повномасштабної війни крізь призму особистих наративів волонтерів. Метою роботи є аналіз волонтерських свідчень як джерела осмислення механізмів громадянської мобілізації, солідарності й колективної дії в контексті національного спротиву російській агресії. Емпіричну основу дослідження становлять усні свідчення й наративи волонтерів, зібрані авторкою та опубліковані в книзі «Єдності сила». Методологічно стаття спирається на поєднання наративного аналізу, якісного контент-аналізу й теоретичних підходів до вивчення соціальної самоорганізації, соціального капіталу й довіри. У результаті дослідження виявлено, що волонтерські наративи відображають стихійний, емерджентний характер самоорганізації, оснований на горизонтальних зв'язках, взаємній довірі та моральній відповідальності. Обґрунтовано, що процеси децентралізації й інституційне зміцнення територіальних громад створили сприятливі умови для швидкої мобілізації громадянських ініціатив у перші місяці війни. Зроблено висновок, що соціальна самоорганізація, зафіксована в особистих волонтерських наративах, постає важливим чинником національної стійкості й формування нової культури громадянської участі в Україні.

Ключові слова: соціальна самоорганізація, волонтерство, волонтерські ініціативи, волонтерські наративи, громадянське суспільство, національна стійкість, децентралізація, довіра.

Феномен соціальної самоорганізації українського суспільства в умовах війни став одним із найяскравіших проявів громадянської зрілості й солідарності й найістотнішою ознакою сучасного національного спротиву.

Важливим інституційним підґрунтям для розгортання процесів соціальної самоорганізації в Україні стала реформа децентралізації. Як доводять вітчизняні дослідники [7], децентралізація є однією з найуспішніших реформ, реалізованих до початку широкомасштабного вторгнення, оскільки вона не лише оптимізувала систему публічного управління, а й оформила інституційні рамки демократичних принципів організації суспільного життя. У результаті реформи територіальна громада була конституйована як повноважний суб'єкт місцевої політики, здатний до самостійного ухвалення рішень, мобілізації ресурсів і координації колективних дій. Зміцнення соціального капіталу громад та активізація громадянських мереж місцевої самоорганізації внаслідок реформування місцевого самоврядування, на думку дослідників [7], значною мірою забезпечили важливий соціальний ефект національної стійкості, самоорганізації та практик солідаризації громадян у протистоянні широкомасштабному вторгненню, особливо на його початковому етапі. Саме на рівні територіальних громад відбулося поєднання інституційної спроможності й громадянської ініціативи, що дало змогу швидко реагувати на виклики війни.

Після початку повномасштабної агресії росії у 2022 році саме волонтерський рух перетворився на головну форму мобілізації суспільних ресурсів і спільної дії, уособлення

© Т. Мадрига, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

взаємодопомоги й довіри. В умовах кризи, коли державні механізми були перевантажені, суспільство продемонструвало унікальну здатність до самоорганізації – до утворення горизонтальних структур, мережових ініціатив і моральної солідарності. На відміну від організованих державних структур, волонтерські ініціативи виникали стихійно, але швидко набували ознак системності й стали ключовим чинником виживання держави.

Стан наукового дослідження проблеми соціальної самоорганізації українського суспільства засвідчує її міждисциплінарний характер і все більшу увагу соціологів, політологів і дослідників громадянського суспільства. У працях українських науковців до 2022 року самоорганізація переважно аналізувалася в контексті розвитку громадянського суспільства, Революції Гідності, децентралізаційних процесів і волонтерського руху як форми громадянської участі. Після початку повномасштабної війни дослідницький фокус суттєво змістився в бік вивчення самоорганізації як чинника національної стійкості, суспільної мобілізації та здатності держави до виживання в умовах екзистенційної загрози. Водночас, попри наявність значного масиву емпіричних спостережень і публіцистичних узагальнень, проблема соціальної самоорганізації українського суспільства в умовах війни потребує подальшого системного теоретичного осмислення, зокрема з погляду її інституційних передумов, ціннісно-моральних засад і довготривалих наслідків для трансформації політичної культури й моделі взаємодії між громадянами, громадами та державою.

У цьому контексті книга Тетяни Мадриги «Єдності сила» [3] є унікальним джерелом для аналізу соціальних механізмів самоорганізації, оскільки в її основі – живі свідчення волонтерів про досвід національного спротиву, людяність і колективну дію. Історії волонтерів власним прикладом уособлюють самоорганізацію як соціальний і моральний феномен.

Поняття самоорганізації трактується як процес формування просторової, темпоральної й функціональної структур системи, що виникає спонтанно, проявляється стрибкоподібними переходами за певних характеристик системи та без цілеспрямованого впливу ззовні [2, с. 9].

Вираженням багатого соціального капіталу є, згідно з Р. Патнемом, самоорганізація людей, створення численних товариських груп, клубів, об'єднань, спільна мобілізація, щоб не лише виконати якісь важливі для колективу завдання, допомогти, а й відпочити, відновити сили та здоров'я, спільно розважитися. Така багата й густа мережа груп, які формувалися за ініціативою знизу, становила, на думку Р. Патнема, силу традиційної Америки [5, с. 302–303]. У цьому контексті різноманітні форми самоорганізації громадян містять величезні резерви соціального, економічного й культурного розвитку держави [4, с. 100].

Книга «Єдності сила» ілюструє ці теоретичні засади на прикладах особистих історій, у яких приватна ініціатива переростає в спільну дію. Наративи волонтерів демонструють, як самоорганізація народжується стихійно у відповідь на екзистенційний виклик війни. Волонтери згадують, що з перших днів вторгнення діяли інтуїтивно, без наказів і планів. Герої книги Олексій та Ольга Гнатковські, засновники благодійного фонду «Україна – мій дім», згадують, що в перші дні вторгнення не було ні наказів, ні планів – була лише потреба діяти. «Перед нами не стояло жодного питання про те, чи виїжджати за кордон. росія почала жорстоку війну проти українського народу! Але ж ми сильніші! Ми одразу почали думати, чим можна бути корисними для своєї країни. Вирішили поїхати в церкву Матері Божої Неустанної Помочі УГКЦ, що знаходиться на вул. Івасюка, при якій Оля має дитячу школу естетичного виховання. Запитали у священника, чи потрібна якась допомога. Отець сказав, що одному воїну потрібен тепловізор. Ми зрозуміли, що треба відкривати збір, оскільки мене в Івано-Франківську знають і ні в кого не буде сумніву, що я шарлатан і можу привласнити зібрані кошти. Так ми і включились у волонтерську діяльність» [3, с. 10]. Власник клініки пластичної хірургії Станіслав Онищук у перший день повномасштабного вторгнення пригадує: «Я сидів в пустому офісі і міркував, що обставини змінилися і змінилися вони, судячи

з усього, надовго. Пам'ятаю, як думав, що робити з усім. Під «усім» маю на увазі офіс з продажу косметики, клініку косметології в центрі Івано-Франківська і новозбудований хірургічний стаціонар в Лисці на чотири палати і сім ліжок, в якому вдалось провести всього-на-всього шість операцій. Я міркував, що коли пройде час і я буду згадувати початок війни, думати про вибір, який я зробив у той день, чи не буду я шкодувати про свою слабкість чи безвольність? Яке рішення я, як Станіслав Оніщук, маю ухвалити зараз, в умовах війни, яка триватиме невідомо скільки? В офісі нікого не було, я був сам на сам з собою і мав час на роздуми. Я думав про те, як використати всі можливі ресурси, щоб потім мені не було соромно за те, що я не зробив цього...» [3, с. 60]. Ці роздуми переросли в ідею створення добровольчого хірургічного шпиталю з метою надання безоплатної медичної та психологічної допомоги людям, які постраждали від війни, яка була успішно втілена завдяки швидкій самоорганізації й формуванню команди фахівців.

Як стверджує волонтерка спільноти «Калуські бджілки», «Калуські бджілки» – це спільнота, що виникла в результаті самоорганізації моїх подруг і знайомих. Було чітке розуміння, що потрібно якось допомагати воїнам, тільки ще не було розуміння яким чином це робити. Якось мені зателефонувала моя подруга Оксана Пукіш і запропонувала щось приготувати, щоб передати військовим. Тоді я, разом з іншими подругами, почали готувати вареники, налисники, пиріжки, пампухи. Вже на початку березня ми почали відправляти їжу на передову» [3, с. 300].

Співзасновниця БО «БФ «Добро-Дії» та волонтерського центру «Маскувальні феї» Олена Николін, згадуючи початок повномасштабного вторгнення росії в Україну, стверджує, що «всі були перелякані, але всі хотіли щось робити. Наступного дня я подумала, що треба бігти по школах, дивитись, хто що робить, і долучатись до допомоги. Перше, що прийшло в голову, – це маскувальні сітки, які робили в приміщенні ліцею № 10 – найближчого до мого дому. В освітньому закладі було дуже багато людей, всі робили сітки, але мотали невідомо що і невідомо для кого. Все відбувалось дуже стихійно: люди зносили все, що мали, але ніхто не знав, що саме плести. Пригадую навіть, як робили сітки яскраво бірюзового кольору, який абсолютно непридатний для маскуванню на фронті. Але тоді плетіння сіток мало більше психотерапевтичний ефект: люди хотіли щось робити руками, бути в колективі і спільно проживати війну, що почалась. Ми всі дуже здружилися, хапаючись за рятівне коло спілкування. Я розуміла, що робимо добру справу не лише для фронту, але й одне для одного» [3, с. 228].

«Після початку повномасштабного вторгнення рф питання створення волонтерського центру виникло само собою. Неможливо було сидіти на місці... Я не остання людина у парадії – люди знали мене, знали, як я працюю. Якось вирішила звернутись до монастиря із закликом плести сітки. Ігумен дозволив бажаючим долучитись до допомоги фронту і використати для плетіння актову залу. Першими помічниками були батьки моїх учнів, проте інформація про існування нашого центру дуже швидко поширювалась і щодня до нас приєднувались нові люди. Вони чули, що ми щось робимо і приходили до нас – відчуття паніки, шоку, страху і невідомості тільки посилювали необхідність долучатись хоча б до якоїсь допомоги. Були серед нас і вимушено переміщені особи. Я, як куратор, мала бути організованою, мати мету, напрямок і розуміння, як сприяти фронту, не маючи коштів. В центрі щодня збиралось близько 250 осіб, і всім їм потрібно було дати роботу, всіх треба було скоординувати» [3, с. 182–183]. Цей приклад демонструє первинну, емоційно-моральну природу соціальної самоорганізації, коли колективна дія виникає спонтанно, як внутрішня потреба.

Такі свідчення відображають стихійний характер соціальної мобілізації, коли особисте почуття відповідальності, тривоги чи страху перетворюється на активну допомогу. Це прояв моральної самоорганізації, коли колективна дія народжується без зовнішнього директивного імпульсу, а виключно з почуття солідарності.

Однією з ключових характеристик волонтерської самоорганізації є її емерджентність – властивість системи, що полягає у виникненні нових якостей або структур, які не можна звести до простої сукупності окремих її елементів, а які з’являються внаслідок їх взаємодії.

Ця особливість проявляється в здатності суспільства спонтанно формувати ефективні та стійкі форми взаємодії, здатні підтримувати життєздатність держави в умовах кризи. Як зазначається в книзі «Єдності сила», окремі волонтерські ініціативи, започатковані однією людиною чи невеликою групою, часто переростали в більші організовані структури, що координували допомогу на місцевому та міжнародному рівнях. Так виникли благодійні організації «Save Ukraine Now», «Згуртовані», «Порт Франківськ», «Свій за свого», «Україна – мій дім», Перший добровольчий хірургічний шпиталь, «З покликом в серці», БО «БФ «ДоброДії» та волонтерський центр «Маскувальні феї», які стали потужними центрами допомоги.

У книзі наводиться низка свідчень, коли з маленьких ініціатив виростали масштабні волонтерські фонди. Волонтерська діяльність відомого українського актора Олексія Гнатковського розпочалася зі збору на один тепловізор і за короткий період трансформувалася в діяльність благодійного фонду. «За той короткий період ми вже побачили, що завжди просять реквізити юридичної особи. Так і зрозуміли, що офіційна реєстрація благодійного фонду відкриє більше можливостей для залучення допомоги. Однак, через закриття реєстрів нам довелося чекати. Волонтерська діяльність звела мене з Любою Романчук, власницею консалтингової компанії «Калина Консалт», яка запропонувала допомогу в підготовці документів і реєстрації фонду. Коли реєстри нарешті відкрилися, ми заснували наш фонд «Ukraine – My Home»» [3, с. 11]. Така еволюція – приклад інституціоналізації знизу, коли самоорганізація переходить із неформальної фази до сталого соціального механізму.

Волонтерські історії в книзі свідчать, що така самоорганізація має глибокі корені в громадській культурі. «Моє волонтерство розпочалось з допомоги Євромайдану у 2013 році, а вже після анексії Криму і початку бойових дій на Сході України, разом з Романом Островським, Русланом Ілюком, Геннадієм Микиткою зареєстрували юридичну особу ГО «Громадська ініціатива Галичини», щоб все відбувалось в рамках закону. Тоді ми зосередились на тактичній медицині, яка так і залишилась основним напрямком нашої діяльності й досі» [3, с. 378]. Це показує тяглість української традиції громадянської самоорганізації, яка почалася ще під час Революції Гідності й стала фундаментом сучасного волонтерського руху.

Емерджентність волонтерської самоорганізації свідчить, що колективна ініціатива, основана на довірі та спільних цінностях, здатна породжувати нові соціальні механізми, які неможливо створити адміністративним шляхом, і водночас демонструє високу адаптивність і зрілість громадянського суспільства.

Одним із центральних мотивів, що проходить крізь усі історії, є довіра як основа горизонтальної взаємодії. Більшість волонтерів не мали ані формальних повноважень, ані чіткої структури, проте їх об’єднувала взаємна впевненість у добрих намірах інших. Співзасновниця ГО «Громадська ініціатива Галичини» Леся Качурова стверджує: «У роботі нашої громадської організації та інших волонтерських ініціатив чітко видно як працює теорія шести рукоштовних, висунута 1969 року американськими психологами Стенлі Мілгремом і Джеффрі Треверсом. Якось до нас в офіс прийшов нікому не знайомий чоловік, він дуже поспішав, залишив нам 10 000 грн., відмовився фотографуватись і дякувати. І ми лише навздогін з’ясовували, що він знає когось, хто вчився з кимось із наших волонтерів. Словом, десь пробігало знайоме ім’я...» [3, с. 384].

Олексій Гнатковський, співзасновник благодійного фонду «Україна – мій дім», пригадує: «Мені телефонували невідомі люди, Олі також. Одні просили необхідні речі для фронту, інші, навпаки, пропонували чим можуть допомогти» [3, с. 11]. Ось що із цього приводу каже голова благодійного фонду «З покликом в серці» Олег Чигер: «У волонтерстві все тримається

на довірі. Найперший виклик, який постав перед фондом, – це величезна і, навіть тотальна, відповідальність за людські кошти, за довіру. Саме цей ступінь довіри, яку з першого дня війни, та й до того, здобувають мої волонтери і особисто я, дає нам можливість правильно розпоряджатися фінансами та допомагати військовим» [3, с. 208–209]. Голова благодійного фонду «Авто фронт» Юрій Літвішко згадує, як на початку квітня, після звернення знайомої волонтерки з проханням знайти автомобіль для 45-ї бригади, він зв'язався з товаришем, який без вагань передав 9 000 доларів США на купівлю джипа в Стрию, але через те, що авто вже продали, Літвішко звернувся до іншого знайомого з Норвегії, за допомогою якого вдалося знайти постачальника та за ті ж гроші придбати три автомобілі. «На величезній довірі до незнайомих людей, «з рук в руки» ми передавали кошти за кордон, за які купували автомобілі. Окрім того, «караванери» передавали нам різноманітну побутову техніку (холодильники, пральні машини, порохотяги), яку ми привезли у «Просвіту», а вже звідти – доставляли до військових частин» [3, с. 341].

Згідно з концепцією соціальної довіри Ф. Фукуями, довіра, народжуючись в особистісних взаєминах, може накопичуватися на середньому рівні соціальної взаємодії – рівні громадянського суспільства – і призвести до створення атмосфери довіри в суспільстві. Це та ключова характеристика розвиненого людського суспільства, що виявляється як на індивідуальному рівні, так і на рівні соціальному. Саме довіра, а не ринкові відносини чи національні традиції визначає прогрес, успіх «самореалізації» конкретного суспільства [1, с. 4].

Н. Луман у книзі «Довіра і влада» [6] зазначив, що довіра стає необхідною умовою суспільного розвитку в силу наростання невпевненості людей у майбутньому.

Сучасне суспільство розглядається не лише як сукупність інтересів, реалізація яких відбувається через вигідні та раціональні дії, а і як моральна спільнота, де має значення, які вчинки здійснюють окремі люди, їхні партнери й оточення. Соціум перетворюється на простір, де формуються зв'язки, ґрунтовані на моральних засадах, що визначають правила та норми поведінки. За П. Штомпкою, моральне суспільство включає три ключові компоненти: довіра – очікування, що інші будуть діяти добросовісно; вірність – виконання взятих на себе зобов'язань і дотримання наданої довіри; солідарність – увага до потреб та інтересів інших людей. У час війни такі процеси набувають особливого морального виміру, адже люди, об'єднані почуттям спільної відповідальності, стають основою соціальної стійкості.

Теоретичні положення П. Штомпки знаходять виразне емпіричне підтвердження в практиках волонтерського руху, зафіксованих у книзі «Єдності сила». Аналіз особистих свідчень, наративів та описів волонтерської діяльності засвідчує, що довіра, вірність зобов'язанням і солідарність у воєнний період не залишаються абстрактними моральними категоріями, а трансформуються в повсякденні соціальні дії. Довіра постає як ключовий ресурс взаємодії: вона формується через репутацію, особисті контакти й відповідальність за передані ресурси, забезпечуючи сталість волонтерських мереж. Вірність проявляється в дотриманні взятих на себе зобов'язань перед військовими, партнерами та громадами, що підсилює моральну легітимність волонтерської діяльності. Солідарність, своєю чергою, реалізується у формах згуртованості, взаємодопомоги та колективної дії, які забезпечують соціальну стійкість суспільства в умовах війни. Саме через поєднання цих компонентів волонтерський рух функціонує як моральна спільнота, що мобілізує ресурси, підтримує армію та консолидує українське суспільство. Узагальнення відповідних емпіричних прикладів подано в таблиці 1.

Таким чином, довіра є стратегічним ресурсом, від якого залежить стійкість держави та здатність суспільства ефективно діяти в умовах воєнної загрози. Вона об'єднує людей навколо спільної мети, створює основу для взаємодії між громадянами, волонтерами, військовими та владою. Саме довіра дає змогу будувати масштабні мережі взаємодопомоги без офіційних структур, координувати зусилля й зберігати моральний дух навіть у найскладніші часи.

Таблиця 1

Репрезентація довіри та солідарності в книзі «Єдності сила»

Категорія	Тематичний акцент	Цитата
Довіра	Довіра як цінність і ресурс волонтерської діяльності	«Насправді – це дивовижно! Адже це – про довіру та репутацію. Для нашої організації ваша довіра є величезною цінністю! Нам дуже важлива наша репутація, адже це єдине, що допомагає збирати кошти на засоби для ЗСУ» [3, с. 384].
Довіра	Репутація та довіра як результат тривалих соціальних зв'язків	«Значну роль відіграли особисті контакти членів команди, які залучали партнерів завдяки власній репутації й довірі, сформованій роками» [3, с. 437].
Довіра	Міжособистісна довіра у волонтерських практиках	«Гроші передаю тільки тим, кого знаю» [3, с. 413].
Солідарність/ згуртованість	Згуртованість як суспільний ефект війни	«Війна показала стійкість та згуртованість українців» [3, с. 306]. «У перший день повномасштабного вторгнення у «Спільці волонтерів Прикарпаття» зібралось близько ста осіб – ми одразу організувались і почали збігатись сюди, як мурахи, розуміючи, що можемо бути корисними. Почали укріплювати адмінбудівлі й пам'ятники архітектури для збереження їхньої цілісності, адже ніхто не знав, куди може влучити ворог. Також активно збирали волонтерську допомогу від небайдужих людей та жителів міста. Нас було так багато, що ми спілкувались за допомогою рацій. Поміж сотень коробок і ящиків, десятків столів і неймовірної кількості різноманітних речей наші волонтери не могли знайти одне одного» [3, с. 311].
Солідарність/ єдність	Єдність як ключовий меседж волонтерського руху	«Саме волонтерський рух нагадує суспільству, що ми маємо бути єдині, об'єднатись, особливо у боротьбі з таким підступним ворогом» [3, с. 392].
Солідарність/ взаємодопомога	Сила спільноти та взаємної підтримки	«Ми не втомлюємось нагадувати про силу спільноти та взаємодопомоги, що є основою нашої боротьби за мир і свободу» [3, с. 19].
Солідарність	Колективна дія як умова перемоги	«Один у полі не воїн... бо лише подавши руку один одному – переможемо ворога» [3, с. 309].

Джерело: власна розробка автора.

У свідченнях волонтерів чітко простежується відчуття колективної відповідальності, яке проявляється в готовності діяти спільно, координувати зусилля та підтримувати одне одного задля перемоги над російським агресором. «Ми маємо можливість здобути перемогу тільки тоді, коли будемо консолідовані і якщо будемо в єдності – армія, громадянське суспільство і влада. Це три кити. Якщо хтось відпадає, якщо хтось волочиться позаду, це дуже важко. А якщо всі три кити діють злагоджено, тоді й буде результат» [3, с. 54].

Такі висловлювання підтверджують, що волонтерство в Україні не лише виконує допоміжну функцію, а й компенсує слабкість державного апарату, створюючи альтернативні канали соціальної підтримки.

Наративи з книги розкривають і мережевий характер волонтерського руху, що відповідає логіці сучасного «суспільства мереж». Волонтери формували горизонтальні зв'язки на місцевому, національному й міжнародному рівнях. Про це свідчать міркування волонтерки благодійного фонду «Свій за свого» Лідії Анушкевичус: «Я завжди стверджую, що Україна встояла, бо нам на допомогу піднялися небайдужі люди зі всього світу. Це звичайні люди,

друзі, знайомі з США, Канади, Італії, Литви, Великобританії, Норвегії, Швеції...» [3, с. 37]. Завдяки цим неформальним зв'язкам волонтерські мережі стали глобальним каналом підтримки України, утілюючи практику транскордонної солідарності.

Особливе місце в цих наративах посідає морально-ціннісний вимір самоорганізації. Волонтери наголошують, що джерелом дії є не політична мотивація, а людяність, співчуття й особиста відповідальність.

Таблиця 2

Ціннісно-мотиваційні засади волонтерства в персональних наративах

	Текст	Джерело
Свідчення 1	Лікарка-терапевтка «Першого добровольчого мобільного шпиталю імені Миколи Пирогова» Галина Черниш: «Не можу стояти осторонь війни».	[3, с. 147]
Свідчення 2	Голова благодійного фонду «З покликом в серці» Олег Чигер: «Я не під Бахмутом, не в Авдіївці, не в Гуляйполі і не в Мар'їнці, не під російським кордоном. Це мотивує мене бути надійним тилом для Збройних Сил України, в лавах яких є багато моїх друзів та знайомих. У мене єдина мотивація продовжувати волонтерську діяльність – допомагати тим, хто потребує цього. Доки в мене є можливість, я допомагаю. Як прийде мій час воювати, я буду брати зброю і вбивати окупанта, москаля, хоч і не маю жодної військової підготовки. Тому що вибору немає – або вони нас, або ми їх».	[3, с. 214]
Свідчення 3	Голова благодійного фонду «Авто фронт» Юрій Літвішко: «Не маю морального права зупинитись і саме тому шукаю постійно можливості знайти кошти для покупки автомобілів на фронт. Я готовий просити, шукати, залучати людей, тільки щоб ми дочекались Перемоги над ворогом».	[3, с. 348]
Свідчення 4	Вікторія Дмитриків: «Волонтерство – це моя особиста краплина у перемогу серед мільйонів інших. Це також те, що дає мені сил дихати і змушує серце битися».	[3, с. 357]
Свідчення 5	Засновниця благодійної організації «Просвіта душі та серця» Катерина Масляк: «На даний момент багатьох об'єднує бажання допомогти країні, нашому народові перемогти російського окупанта. Кожен хоче бути залученим якщо не прямо, то опосередковано – через волонтерство хоча б донейтами. Для мене волонтерство є невід'ємною частиною мого життя. Це моя роль, з якою я вже зрослась. У мене загострене почуття емпатійності. І мені страшенно подобається віддавати».	[3, с. 121]

Джерело: власна розробка автора.

Ці свідчення передають сутність морального капіталу волонтерства – добровільного служіння, що стає моральною опорою суспільства в часи руйнування.

Не менш промовистими є свідчення про духовний вимір єдності, відображені в книзі (таблиця 3).

У цих висловлюваннях проявляється глибинний духовний сенс соціальної самоорганізації – як способу утвердження національної ідентичності через щоденну спільну працю.

Отже, волонтерські наративи з книги «Єдності сила» засвідчують, що соціальна самоорганізація українців під час війни є не просто реакцією на виклики часу, а проявом нової суспільної етики. Вона базується на довірі, солідарності, взаємодопомозі, колективній відповідальності й любові до Батьківщини. Ці цінності утворюють моральний каркас національної єдності. Особисті історії волонтерів стають не лише свідченнями людської жертвності, а й джерелом наукового розуміння того, як у кризових умовах народжується спільна дія. Соціальна самоорганізація, виявлена в цих наративах, є не лише соціальним процесом, а й духовним актом творення спільноти, де кожен відчуває свою відповідальність за майбутнє країни.

Свідчення, зібрані в книзі «Єдності сила», дають змогу простежити, як соціальна самоорганізація в Україні стала основним чинником виживання держави у війні. Вона

Таблиця 3

**Духовний вимір єдності як ресурс соціальної самоорганізації
(на матеріалах книги «Єдності сила»)**

Вимір єдності	Змістовий акцент	Цитата
Духовна єдність	Внутрішня моральна сила як основа єдності	«Світло всередині кожного з нас куди важливіше, ніж світло в будинку» [3, с. 307].
Духовна єдність	Єдність через особисту відповідальність і моральний вибір	«Я завжди себе питаю, що я буду розповідати дітям про війну? Питаю, як допомагала захисникам? І моє серце спокійне» [3, с. 307].
Ціннісна єдність	Взаємодопомога як духовна цінність	«Людська взаємодопомога і єдність творять дива і я вірю, що ми не залишимо війну нашим дітям» [3, с.424].
Екзистенційна єдність	Єдність через переживання сенсу, присутності, очікування й «буття-разом» у війні.	«Кожна така поїздка – це не просто допомога, а нагадування нашим захисникам, що про них пам’ятають, піклуються і чекають вдома з перемогою» [3, с. 423].

Джерело: власна розробка автора.

проявляється у швидкій реакції на виклики, у створенні горизонтальних мереж, у розвитку довіри, відповідальності й солідарності. Ці процеси мають не лише соціальний, а й моральний вимір: через самоорганізацію суспільство відновлює власну цілісність, відтворює національну ідентичність і формує нову культуру спільної дії. Особисті наративи волонтерів постають як свідчення громадянської зрілості, моральної сили та здатності українців до єднання в найскладніші часи.

Література:

1. Краснякова А. О. Соціальна довіра як умова становлення суб’єкта політичного життя. Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави. 2013. Вип. 14. С. 55–64. С. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppr_2013_14_9.
2. Куценко О. Діяльнісно-структурний потенціал трансформаційного процесу: до розробки концепції класоутворення : автореф. дис. ... докт. соціол. наук. Харків, 2001. 35 с.
3. Мадрига Т. Б. Єдності сила. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2025. 456 с.
4. Нечитайло І. С., Борюшкіна О. В. Роль самоорганізації у процесі формування громадянського суспільства. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2021. Вип. 92. С. 95–102.
5. Штомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства. Львів : Колір ПРО, 2020. 800 с.
6. Luhmann N. Trust and power. N. Y. : John Wiley and Sons, 1979.
7. Rabinovych M., Brik T., Darkovich A., et al. Explaining Ukraine’s resilience to Russia’s invasion: The role of local governance. *Governance*. Vol. 20. № 1. P. 1121–1140. DOI: <https://doi.org/10.1111/gove.12827>.

References:

1. Krasniakova, A.O. (2013). Sotsialna dovira yak umova stanovlennia subiekta politychnoho zhyttia [Social trust as a condition for becoming a subject of political life]. Problemy politychnoi psykholohii ta yii rol u stanovleni hromadianyna Ukrainskoi derzhavy, 14, 55–64. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppr_2013_14_9 [in Ukrainian].
2. Kutsenko, O. (2001). Diialnisno-strukturnyi potentsial transformatsiinoho protsesu: do rozrobky kontseptsii klasoutvorennia [The activity-structural potential of the transformation process: towards the development of a concept of class formation]. (Extended abstract of Doctoral dissertation). Kharkiv [in Ukrainian].
3. Madryha, T.B. (2025). Yednosti syla [Unity is strength]. Ivano-Frankivsk: Misto NV [in Ukrainian].

4. Nechytailo, I.S., & Boriushkina, O.V. (2021). Rol samoorhanizatsii u protsesi formuvannia hromadianskoho suspilstva [The role of self-organization in the process of forming civil society]. *Sotsialni tekhnologii: aktualni problemy teorii ta praktyky*, 92, 95–102 [in Ukrainian].
5. Sztompka, P. (2020). *Sotsiologia. Analiz suspilstva* [Sociology: Analysis of society]. Lviv: Kolir PRO [in Ukrainian].
6. Luhmann, N. (1979). *Trust and power*. New York: John Wiley and Sons [in English].
7. Rabinovych, M., Brik, T., Darkovich, A., et al. (2023). Explaining Ukraine's resilience to Russia's invasion: The role of local governance. *Governance*, 20(1), 1121–1140. <https://doi.org/10.1111/gove.12827> [in English].

Tetiana Madryha. Social self-organization of Ukrainian society in the personal narratives of volunteers (based on the book “Unity is strength”)

This article examines the phenomenon of social self-organization of Ukrainian society in the context of full-scale war through the prism of volunteers' personal narratives. The aim of the study is to analyze volunteers' testimonies as a source for understanding the mechanisms of civic mobilization, solidarity, and collective action in the context of national resistance to Russian aggression. The empirical basis of the study consists of oral testimonies and narratives of volunteers collected by the author and published in the book “Unity is strength”. Methodologically, the article relies on a combination of narrative analysis, qualitative content analysis, and theoretical approaches to the study of social self-organization, social capital, and trust. The study found that volunteer narratives reflect the spontaneous, emergent nature of self-organization based on horizontal connections, mutual trust, and moral responsibility. It is argued that the processes of decentralization and institutional strengthening of territorial communities created favorable conditions for the rapid mobilization of civic initiatives in the first months of the war. It is concluded that social self-organization, as recorded in personal volunteer narratives, is an important factor in national resilience and the formation of a new culture of civic participation in Ukraine.

Key words: social self-organization, volunteering, volunteer initiatives, volunteer narratives, civil society, national resilience, decentralization, trust.

Відомості про автора:

Мадрига Тетяна – докторантка кафедри політичних наук, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника.

Надійшла 03.12.2025

Прийнята 20.12.2025

Опублікована 28.01.2026